

Engelenburcht, een geschiedenis in delen

Bij een van de laatste bijeenkomsten van Angrisa kwam het idee ter tafel wat over de Engelenburcht op te schrijven. Omdat Han Marjot van het begin af al bij de Engelenburcht was betrokken en een uitgebreid boek met krantenknipsels bezit, werd aangenomen dat dit een mooie combinatie vormde om gemakkelijk een overzichtelijk verhaal te maken. Na meer speurwerk dan gedacht schreef hij voor deze en de volgende Nieuwsbrief onderstaande bijdrage.

Ik heb het geweten! Kleine feitjes zijn vaak niet vastgelegd en mijn herinneringen hoeven natuurlijk niet altijd te stroken met die van anderen.

Daar komt nog bij dat de Engelenburcht ook nog een VOORgeschiedenis heeft die naar mijn mening een vermelding verdient.

Ik heb de taak op me genomen en zal proberen een feitengetrouw verhaal te schrijven.

Ik begin bij de beëindiging van de oorlog. Veel in Engelen was vernield. De bestaande verenigingen, zoals de fanfare T.O.G., de voetbalclub, de zangvereniging en de toneelclub (toen al!) hadden geen thuis en vergaderden in een café. In 1947 hebben B. & W. bij het districts bureau voor de verzorging van oorlogsslachtoffers hun nood geklaagd, ook al omdat er geen enkele voorziening voor de jeugd was. Het dorp telde in 1955 nog maar 600 inwoners, waarvan 25% nog geen 12 jaar jong was

In 1948 kregen we door medewerking van de Commissaris van de Koningin een houten barak aangeboden, die door de Duitsers in de oorlog was gebruikt om gevangenen genomen Engelsen te interneren. Voor 4250 gulden kon die naar Engelen worden vervoerd en gekocht worden. Voor de opbouw en de inrichting werd 10.000 gulden begroot. De afmetingen waren 22,5 bij 9,6 meter. Hij stond in Kortrijk (België). Hij werd in 1948 geplaatst op het terrein waar later de Sint Lambertusschool zou worden gebouwd, later de Kempenaarsschool geheten

(waarom is die naam toch verdwenen?) en in 1950 geopend. Verenigingen konden er gratis gebruik van maken en de exploitatie kwam in handen van de Commissie Engelens Belang (C.E.B.), die opgericht was op 16 december 1959. Maar vocht en schimmels, de tand des tijds, deden hun werk en tijdens het carnavalsbal in 1963 zakten we door de vloer!

Bondsgebouw

Dit toen Bondsgebouw geheten dorps huis werd door de Commissie Engelens Belang beheerd. Haar activiteiten waren en zijn nog steeds: het organiseren van evenementen die buiten het bereik van de verenigingen vallen en het helpen van verenigingen, eventueel ook financieel, als daartoe schriftelijk en gemotiveerd door een club werd gevraagd. Zo zijn te noemen het Sinterklaasfeest, de Dodenherdenking, Koningsdag.

Het voert te ver om in dit artikel verder uit te weiden over de C.E.B. Wel is het interessant te vermelden

den dat bij bijna elke vergadering de Burgemeester aanwezig was en dat alle vergaderingen werden geopend en gesloten met de zg. christelijke groet! Tot 1965 wordt dit in de notulen nog vermeld. In de met de hand geschreven notulen werd iedereen "de heer" genoemd, en de burgemeester "de Edelachtbare Heer". In die tijd (1963) stond er op de Kerkhof nr. 2, dus bij het protestantse kerkje, een openbare lagere school. Toen deze school werd opgeheven werd het pand in gebruik genomen

Deze vrijgekomen school werd voor zijn nieuwe functie door de Engelse aannemer Geert van den Oetelaar gereed gemaakt, terwijl de inrichting bijna geheel door de verenigingen werd verzorgd. Namens de CEB werd een beheerscommissie samengesteld en door mevrouw Jeanne de Rooy, echtgenote van Leo de Rooy.

Engelenburcht

Er werd een naam voor de accommodatie voorgesteld: Engelenburcht. Naast de vele toegewijde Engelenaren

uit die tijd wil ik toch wel apart eer bewijzen aan Jan Koenraat en het echtpaar de Rooy. Leo was op zijn eigen manier als gemeenteambtenaar maar vooral als inwoner van Engelen bij zoveel betrokken, samen met Jan Koenraat, destijds hoofd van de kapersschool in 's- Hertogenbosch. Intussen breidde ons dorp zich snel uit. Meer inwoners betekenden meer clubs en meer leden per club. U begrijpt het al: we kampten weer met ruimtegebrek. In 1968 waren er al 1300 mensen woonachtig in ons dorp, meer dan een verdubbeling ten opzichte van 1955.

Han Marjot

wordt vervolgd

Foto 1 Bouw jongensschool op Kerkhofplein 2, 1917

Foto 2 Rechthoekige gebouw met ramen is de jongensschool en werd later de 1e Engelenburcht, 1948

Engelen op de kaart

Gezicht op kasteeltje Meerwijk aan de Dieze met links de aftakking naar het Henriëttekanaal. Dit kanaal werd aangelegd in de periode 1898-1902. Al eerder – in 1871 – was de haakse bocht die de Dieze ter plaatse van Meerwijk maakte afgeschuind, zodat met name de doorvaart van de toen moderne stoomboten niet al te veel overlast veroorzaakte. Vóór die tijd beschadigde de golfslag van de stoomboten bij het maken van de scherpe bocht namelijk flinke schade aan de oevers. Ieder jaar moest Rijkswaterstaat die oevers weer herstellen en men was dat helemaal beu. De oude (haakse) Diezeloop is tegenwoordig nog herkenbaar aan de dijk die achter Meerwijk richting Treurenburg loopt. Meerwijk zelf was oorspronkelijk één van de oudste landhuizen van Nederland in Tudorstijl. Het werd in 1851 onder jonkheer Van Thije Hannes opgetrokken. Met zeer grote waarschijnlijkheid was de Bossche stadsbouwmeester Arnoldus van Veggel de architect. Het gebouw werd in 1901 helaas met een verdieping verlaagd en ontdaan van enkele zijvleugels, waardoor veel van de monumentale waarde verloren is gegaan. De thans aanwezig trapgevel aan het rivierfront werd pas in 1921 toegevoegd. Deze Ansichtkaart is gemaakt in 1916 en behoort tot een serie van vier, waaronder ook die in nummer 3 van de Tweeterp van dit jaar.

Rob Gruben (r.gruben@baac.nl)

Uit de kast genomen door Anneke

Oorlog 3.2.3

Anneke Heimeriks legde de basis voor het archief van Angrisa, heemkundekring Engelen. Voor de Nieuwsbrief haalt zij steeds iets bijzonders uit de kast wat zij met Engelen-geduld al die jaren heeft verzameld en gearhiveerd. Deze keer de map 'oorlog 3.2.3'.

Volgend jaar is het 70 jaar geleden dat er op 29 oktober 1944 maar liefst 18 inwoners van Engelen en Bokhoven slachtoffer werden van hevige granaatvuur in de bebouwde kom maar ook in de polder. Deze 18 slachtoffers zijn begraven in een massagraf waar later de gedenksteen bij de Engelenburcht is geplaatst. Onder hen jonge zusters verbonden aan het pensioonaat maar ook Willem Leijte, de gemeenteontvanger van Engelen. Een moeder van 12 kinderen Josephina Brouwers-Leurs overleed na een infectie opgelopen door het geweervuur. Ieder geval is even droevig. Na 29 oktober 1944 zijn er nog 3 slachtoffers gevallen bij incidenteel geweervuur. Na de oorlog op 10 juli 1945 reed Cornelius van der Leeden op een landmijn terwijl hij een koolzaadveld aan het maaien was. 'Oorlogslachtoffer na de oorlog en nog zo jong'. Anneke heeft de map uit het archief gehaald en streelt de pagina's alsof ze ieder persoonlijk kende. Zij heeft in de jaren '90 van de vorige eeuw veel

De correspondentie daarover, het levensverhaal, de omstandigheden van overlijden en het fotomateriaal zijn opgenomen in de map. Anneke vertelt soms hoe wreed ouders pas maanden later op de hoogte waren gesteld van de dood van hun dierbare. 'Ja, de tijd van toen en de omstandigheden in de oorlog lieten ook niet veel toe. Maar soms denk ik toch van hoe kan dat toch maar zo allemaal....'. Er zijn ook brieven bij van familieleden die pas in 1995 via Anneke precies op de hoogte waren gesteld wat de omstandigheden waren waaronder hun familielid was omgekomen. Uit die brieven spreekt dankbaarheid dat in hier in Engelen de herinnering aan hun familielid levend blijft. Niet alleen door de jaarlijkse herdenking op 4 mei, maar ook omdat er in de nieuwbouw van de jaren '90 straten en pleinen naar de slachtoffers zijn genoemd. Volgens Anneke heeft dat nogal wat hoofdbrekens gekost 'maar dat is uiteindelijk allemaal goed gekomen'.
Foto 1 Josephina Brouwers-Leurs
Foto 2 Blad uit map betreft Willem Leijte

JOSEPHINA BROUWERS-LEURS
40 JAAR

Column

Van die dingen ja!

Wie maakten de Engelse pieten zwart? Als zij het zelf niet deden, wie dan ook niet? En waarom lopen er hier Sints jaar en dag van die kleine exemplaren rond? Omdat de Sint Engelen discrimineert of juist omdat minder piet ook minder discriminerend is? Heeft God engelen ook gekleurd geschapen? En sinds wanneer worden zwarte pieten bij het Engelermeer waargenomen? En krijgt Sint daarvoor ook een zwarte piet? En waarom komt Sint hier sinds enkele jaren van de verkeerde (Bossche) kant en niet meer van de sluis? En niet te vergeten: hoe is het gesteld met de geschiedenis van het sinterklaasbezoek aan Bokhoven? Hoeveel zwarte pieten doen Bokhoven en kent Sint Cornelius van het hiernamaals of is hij daar nog nooit geweest? Vragen genoeg om Angrisa dat eens allemaal in historisch, religieus en maatschappelijk verband te laten onderzoeken. Misschien wil mw. A.H. ook nog eens een zwarte piet uit de kast trekken, dat zou heel onthullend kunnen zijn. Verder vraag ik me nog heel veel af, maar vooral wie wie en sinds wanneer (1971?) in Engelen en Bokhoven heeft afgeluisterd en of Mentor van Mariënwaard met zijn grote snuffel niet bedoeld was om het mobiele verkeer hier ten dorpe vóór 1971 haarfijn te registreren. Ik zou wel eens willen weten!

Wilton Desmense

Waar komt die naam vandaan?

Burgemeester Kempenaars en zijn 'Mentor'

Burgemeester Kempenaars (burgemeester van Engelen van 1946-1971) was een groot dierenvriend en zeer gesteld op honden. In zijn leven heeft hij verschillende honden gehad. Over een van zijn honden is wel meer te vertellen dan dat hij een lief karakter had.

Burgemeester Kempenaars met Mentor voor zijn woning aan de Rijksweg 2, later Graaf van Solmsweg 45

Alleen zijn naam was al heel apart: Mentor van Mariënwaard, waarschijnlijk genoemd naar de fokkerij. Het was een Duitse Dog en dus groot van postuur. In huis bezorgde hij het gezin Kempenaars de nodige overlast.

Met zijn staart zwiepte hij alles van tafel en veroorzaakte de nodige ongemakken. Burge-

meester Kempenaars liet Mentor op een dag uit in de polder. Omdat Mentor op een onbewaakt ogenblik sterk aan de riem trok, ging de burgemeester flink onderuit waarbij hij zijn bril verloor, een hulpmiddel dat voor hem onontbeerlijk was. Op handen en

voeten is hij aan het zoeken gegaan tussen het hoge gras. Uiteindelijk had hij hem gevonden, weliswaar met een gebroken glas, maar zo kon hij in ieder geval weer naar huis. De kinderen noemden de vriendelijke Duitse Dog "Stroppie" of "onze Strop". De verhalen gehoord hebbende, geen wonder. De burgemeester met zijn hond vielen wel op. Een klein meisje had hem zien lopen met Mentor. Toen ze thuis kwam moet ze gezegd hebben: "Oei mamma, d'n bruine mister het un koeike".

Mentor was niet te handhaven en is uiteindelijk terecht gekomen op een boerderij bij twee broers. Daar kon hij de melkkar trekken, een mooie manier om zijn energie kwijt te raken.

Frans Lucas

Bureau Engelen 1897

Adrianus Gijsbertus Geerts werd geboren in Empel op 24 maart 1865 en overleed in 's-Hertogenbosch op 20 april 1939. Van oorsprong was hij timmerman. In Militaire dienst was hij korporaal bij de Infanterie te 's-Hertogenbosch. Vervolgens werd hij agent van politie en van 1894 tot 1898 onbezoldigd rijksveldwachter van de gemeente Engelen.

Hij trad in 1898 in dienst bij de Bossche gevangenis als gevangenvaarder en vertrok uit Engelen. Tijdens zijn aanstelling als veldwachter in Engelen maakte hij talloze proces verbaal op. Ze zijn kleurrijk geschreven en geven een beeld van het dagelijks leven. In 'Bureau Engelen' laten we veldwachter Geerts graag aan het woord.

"Heden den zestienden december 1800 zeven en negentig des voormiddags omstreeks elf ure bevond ik mij, Adrianus Gijsbertus Geerts, gemeente en onbezoldigd rijksveldwachter der gemeente Engelen, in de drankinrichting (welke voor het publiek toegankelijk is) van en bewoond door M. van den Heuvel, oud 50 jaren, ongehuwd, wonende te Engelen, waarin ik zag binnen komen Albertus Kamermans, oud 14 jaren, zoon van Johannes arbeider en wonende te Engelen die, nadat hij aldaar eenigen tijd in de drankinrichting was gezeten, aan M. van den Heuvel een glas bitter jenever bestelde waarop M. Van den Heuvel voornoemd hem een glaasje vocht toediende waarvoor Albertus Kamermans aan M. van den Heuvel vijf cent betaalde. Nadat ik van het bewuste glaasje vocht geproeft had bleek het mij dat het werkelijk bitter jenever was. Daarna heb ik M. van den Heuvel met zijne overtreding in kennis gesteld. Waarvan door mij dit proces-verbaal is opgemaakt op den eed gedaan bij den aanvang van mijner bediening afgelegd."

Van het bestuur

Angrisa groeit langzaam maar zeker. Al langere tijd was de vraag om in de avonduren bereikbaar te zijn voor leden en belangstellenden die overdag niet in de gelegenheid zijn. In overleg met het kerkbestuur is Angrisa vanaf dinsdag 5 november as. aanwezig in de pastorie aan de Graaf van Solmsweg 75 van 19.30 uur tot 21.30 uur. Voorts op elke eerste dinsdag avond van de maand. Er is gelegenheid om het archief te raadplegen, uw verhaal te vertellen, onderzoek te doen of documenten/foto's aan te bieden of in te scannen voor ons archief. U bent van harte welkom.

Het afgelopen jaar is hard gewerkt aan een korte professionele film over de sluis in Engelen. Zodra de uiteindelijke versie helemaal klaar is, zullen we de film presenteren. We kondigen dit bijtijds aan. De fototentoonstelling in de Engelenburcht over de burgemeesters van Engelen met Open Monumentendag was een groot succes. Familieleden van de burgemeesters waren in grote getale aanwezig en er werden vele (sterke) verhalen verteld. Het was een gezellige sfeer, die het karakter had van een familie-reünie. Men vond het verrassend om alle burgemeesters een keer bij elkaar te zien. Er zijn plannen om een boekje over dit onderwerp te maken. Daar is nog extra onderzoek voor nodig én mensen die in de gelegenheid zijn om dit onderzoek te doen.

De Stichting Engelen 1200 timmert goed aan de weg en het aantal donateurs moet intussen de 1000 gepasseerd zijn. Bent u nog geen vriend van de Stichting? Meldt u aan via www.engelen1200.nl Op 28 november is er een denk- en doe avond in de Engelenburcht. Meer hierover in de Tweeterp.

Nog voor het eind van het jaar stelt Angrisa samen met de Matrix en Antonius Abt in de voorbereiding op 2015, een lesprogramma op om de kinderen kennis te laten maken met de geschiedenis van Engelen.

Angrisa

HEEMKUNDEKRING ENGELN
Secretariaat

de Vlacie 5

5221 AL Engelen

E info@angrisa.nl

I www.angrisa.nl